

Eesti seisukohad Euroopa sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise digitaliseerimise ja Euroopa sotsiaalkindlustuspassi (ESSPASS) määruse eelnõu kohta

Sissejuhatus

Euroopa Komisjon esitas 15. septembril 2026 määruse eelnõu, millega luuakse Euroopa sotsiaalkindlustuspassi (*European Social Security Pass* - ESSPASS) raamistik ja arendatakse edasi sotsiaalkindlustusasutuste vahelist elektroonilist andmevahetust. Eelnõu eesmärk on lihtsustada piiriülevalt kasutatavate sotsiaalkindlustusdokumentide taotlemist, väljastamist ja kontrollimist, vähendada inimeste, ettevõtjate ja ametiasutuste halduskoormust ning muuta liikmesriikidevaheline andmevahetus kiiremaks ja tõhusamaks. Määrus ei muuda sotsiaalkindlustusõiguste sisu ega kohaldatava õiguse kindlaksmääramise reegleid, vaid nende õiguste ja kindlustusstaatuse tõendamise viisi ning asutustevahelise elektroonilise andmevahetuse korraldust.

ESSPASS tugineb Euroopa digiidentiteedi raamistikule (*electronic IDentification, Authentication and trust Services* – eIDAS), millega võetakse kasutusele Euroopa digiidentiteedikukkur. Eelnõuga tekib liikmesriikidel kohustus tagada piiriülevalt kasutatavate sotsiaalkindlustusdokumentide täielikult veebipõhine taotlemine ja väljastamine digikukrusse. Alternatiivselt tuleb säilitada võimalus väljastada ühtsetele nõuetele vastav kontrollitav füüsiline dokument. Alaealise või esindatava isiku digitaalset dokumenti peab olema võimalik hoida seadusliku esindaja digikukrus. Liikmesriigid peavad looma võimaluse kontrollida nii digitaalsete kui ka füüsiliste dokumentide ehtsust ja kehtivust. Lisaks nähakse ette riiklike digilahenduste koostalitlusvõime teiste asjaomaste Euroopa Liidu digisüsteemidega. Koostalitlusvõime nõue puudutab eelkõige asutustevahelise andmevahetussüsteemi EESSI (*Electronic Exchange of Social Security Information*), siseturu infosüsteemi (*Internal Market Information System* – IMI) ja ühtse digivärava (*Single Digital Gateway* – SDG) koostoimimist, andmete tõhusat ja turvalist vahetamist ning taaskasutamist. Täiendavalt kehtestatakse EESSI kaudu toimuvale andmevahetusele maksimaalsed menetlustähtajad ning luuakse lisavõimalused turvaliseks elektrooniliseks andmevahetuseks.

ELi tasandil lahendatav probleem on aktuaalne, praegu kehtivad Euroopa ravikindlustuskaart ja muud tõendid väljastamise ajal olemas olnud andmete alusel, kuigi inimese õigused võivad hiljem muutuda. Hetkel ei toimu LRide vaheline infovahetus piisavalt tõhusalt, mistõttu pole alati teada, kellel, millised ja mis LRi poolt antavad sotsiaalkindlustushüvitused kehtivad. Seetõttu tekib kuritarvitusi ja tagasinõudeid, mis toovad kaasa halduskoormuse ja rahalise kahju liikmesriikidele.

Komisjoni hinnangul lihtsustab ESSPASS sotsiaalkindlustusõiguste tõendamist teises liikmesriigis, kiirendab dokumentide kontrollimist, vähendab sama teabe korduvat esitamist ning parandab võimalusi tuvastada kehtetuid või võltsitud dokumente.

Sama põhimõtte kehtib A1 tõendite puhul. Reaalajas kontroll aitab tuvastada aegunud või võltsitud dokumente, muudab järelevalve tõhusamaks ning toetab sotsiaalkindlustusreeglite korrektset kohaldamist ja ausat konkurentsi ettevõtjate vahel.

Määrust kavandatakse rakendada järk-järgult:

- Eelnõu kohaselt peab 12 kuud pärast määruse jõustumist vastama A1 tõend ESSPASSi nõuetele. A1 tõend kinnitab, millise liikmesriigi sotsiaalkindlustusalaseid õigusakte isiku suhtes kohaldatakse. Eestis väljastab A1 tõendit Sotsiaalkindlustusamet.
- Kolm aastat pärast määruse jõustumist peab nõuetele vastama Euroopa ravikindlustuskaart ja teised sotsiaalkindlustusdokumendid, mida pole määruse kohaldamisalast välja jäetud. Euroopa ravikindlustuskaart tõendab õigust saada ajutise viibimise ajal teises liikmesriigis meditsiiniliselt vajalikku arstiabi sealsete kindlustatutega samadel tingimustel. Eestis väljastab nimetatud kaarti Tervisekassa. Kolmeaastase tähtaja jooksul peavad tervishoiuteenuse osutajad looma võimekuse teise liikmesriigi ravikindlustuskaardi elektrooniliseks kontrollimiseks ning ravikulude hüvitamiseks vajalike andmete edastamiseks pädevatele asutustele. Varem väljastatud ravikindlustuskaardid tuleb uutele nõuetele vastavate kaartidega asendada hiljemalt viie aasta jooksul pärast määruse jõustumist.

Eelnõu on Eesti jaoks oluline, sest rahvusvaheliste sotsiaalkindlustusmenetluste kiirendamine ja lihtsustamine mõjutavad meie inimeste ja ettevõtjate elu ja tegevust. Eesti ettevõtjad lähetavad töötajaid ja osutavad teenuseid teistes liikmesriikides, samal ajal kui teiste liikmesriikide ettevõtjad lähetavad töötajaid Eestisse. Samuti kasutavad Eesti inimesed piiriüleseid tervishoiu- ja sotsiaalkindlustusteenuseid ning teiste liikmesriikide inimesed vastavaid teenuseid Eestis. 2025. aastal väljastas Sotsiaalkindlustusamet ligikaudu 16 200 A1 tõendit ning Tervisekassa väljastab aastas ligikaudu 150 000 Euroopa ravikindlustuskaarti. ESSPASSi kasutuselevõtt puudutab seetõttu otseselt Eesti ettevõtjaid, töötajaid, teisi piiriüleselt liikuvaid inimesi ning mõjutab asjaomaste asutuste ja tervishoiuteenuse osutajate töökorraldust.

Määrusega kavandatav lahendus võib pikemas perspektiivis vähendada dokumentide väljastamise ja kontrollimisega seotud halduskoormust ning kulusid. Positiivne mõju võib avalduda ka tervishoiuteenuse osutajate töös, kuna ravikindlustuskaardi elektrooniline kontrollimine võimaldab kiiremini tuvastada patsiendi kindlustuskaitset ning vähendada raviarvelduse vigu ja hilisemaid tagasinõudeid.

Eesti jaoks on eelnõuga seotud peamiseks probleemiks kavandatud rakendamistähtajad. See tuleneb kahest peamisest asjaolust.

a) Tehniliste nõuete ja spetsifikatsioonide puudumine

Määruse eelnõus ei ole kirjeldatud ESSPASSi rakendamiseks vajalikke täpseid tehnilisi nõudeid, kontrollilahendusi ega andmemudeleid. Need kehtestatakse suures osas Euroopa Komisjoni rakendusaktidega alles pärast määruse jõustumist. Seetõttu ei ole praegu võimalik piisava täpsusega hinnata vajalike arendustööde mahtu, maksumust ega ajakava.

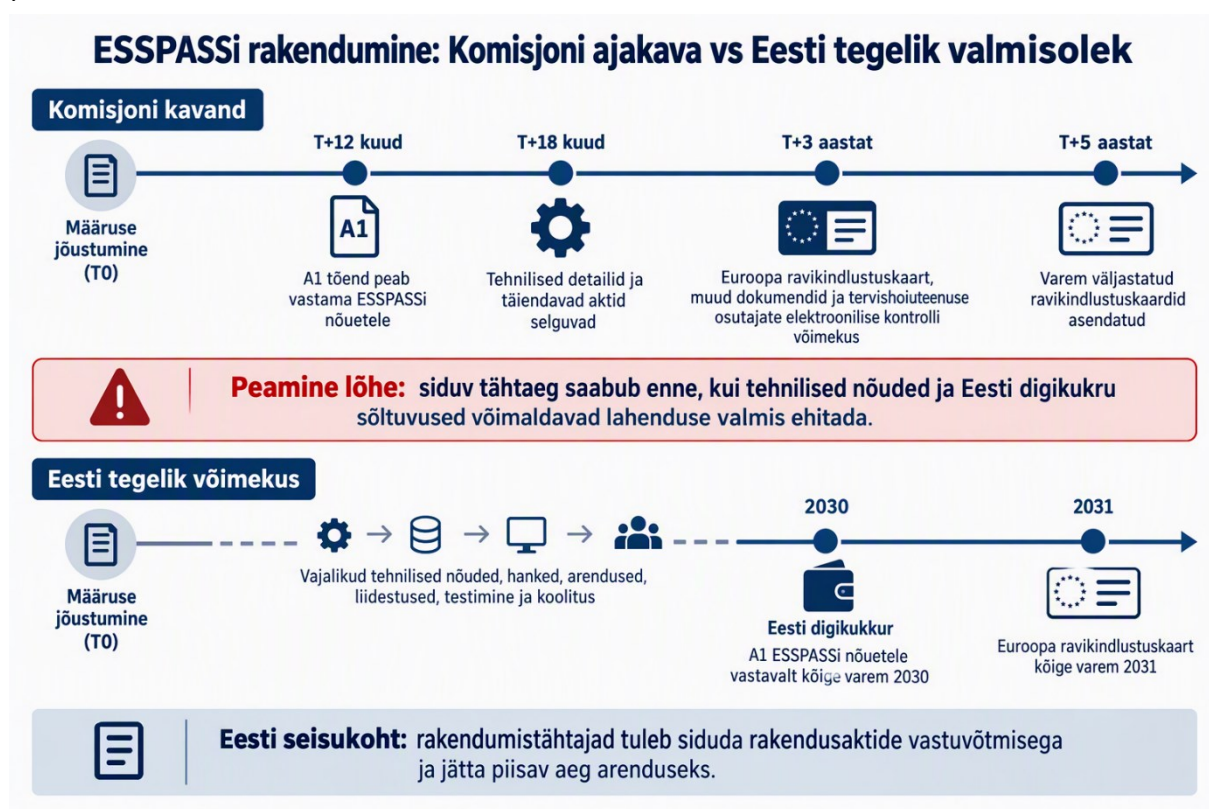
Eelkõige on probleemiks A1 tõendile kavandatud rakendamistähtaeg, mille kohaselt tuleb uusi nõudeid kohaldada juba 12 kuu möödumisel määruse jõustumisest, kuigi tehnilised nõuded võivad selguda alles sama perioodi jooksul. See jätab liikmesriikidele ebapiisavalt aega infosüsteemide arendamiseks, liidestamiseks ja testimiseks.

b) Eesti riiklike infosüsteemide arendused ja digikukru valmisolek

Eestis on A1 tõendi ja Euroopa ravikindlustuskaardi taotlemine juba praegu täielikult veebipõhine. Seetõttu seisnevad peamised muudatused dokumentide väljastamises ESSPASSi nõuetele vastaval kujul, nende digitaalse kontrollimise võimaluste loomises ning olemasolevate infosüsteemide ja andmevahetuslahenduste kohandamises.

Muudatused eeldavad mitme infosüsteemi planeeritud arenduste jätkamist, samaaegset edasi arendamist ja liidestamist, eelkõige Sotsiaalkindlustusametis, Tervisekassas ja tervishoiuteenuse osutajate juures. Muudatused võivad puudutada ka Tööinspektsiooni ning Maksu- ja Tolliameti infosüsteeme.

Lisaks sõltub ESSPASSi kasutuselevõtt Euroopa digiidentiteedikukru ja Eesti riiklike infosüsteemide arenduste valmimisest ning nende omavahelisest koostalitlusvõimest. Eesti praeguste arenduskavade kohaselt oleks A1 tõendi väljastamine ESSPASSi nõuetele vastaval kujul teostatav kõige varem 2030. aastal ning Euroopa ravikindlustuskaardi puhul 2031. aastal. Seetõttu ei ole eelnõus kavandatud rakendamistähtajad Eesti jaoks praeguste arenduskavade alusel realistlikud.

Määruse rakendamisega kaasnevad riigiasutustele ja tervishoiuteenuse osutajatele täiendavad arendus-, haldus- ja koolituskulud ning vajadus kohandada tööprotsesse. Üleminekuajal tuleb tagada nii digitaalsete kui ka füüsiliste dokumentide kasutamine ja kontrollimine. Samuti tuleb lahendada andmekaitse, infoturbe, volituste haldamise ja süsteemide toimepidevusega seotud küsimused. Kuna suur osa tehnilistest nõuetest ja süsteemidevahelisest tööjaotusest määratakse

kindlaks hiljem, ei ole muudatuste rakendamise lõplikku töömahtu ja kulusid praegu võimalik täpselt hinnata.

Probleemkohtade lahendamiseks on Eesti jaoks oluline:

- a) siduda rakendamistähtjad rakendusaktide jõustumisega;
- b) ESSPASSi arendamisel kasutada võimalikult suures ulatuses juba olemasolevaid toimivaid ELi ja riiklikke digilahendusi; vältida paralleelsete andmevahetuskanalite loomist.

Vabariigi Valitsuse otsuse eelnõu ja seletuskirja koostasid Sotsiaalministeeriumi Euroopa Liidu ja väliskoostöö osakonna nõunik Berit McGinley (berit.mcginley@sm.ee), sotsiaalküsimuste nõunik EV alalises esinduses Euroopa Liidu juures Triin Uusberg (triin.uusberg@mfa.ee), Hüvitiste ja pensionipoliitika osakonna sotsiaalkindlustuspoliitika juht Leili Eenlo (leili.eenlo@sm.ee) ja sama osakonna nõunik Kati Kümnik (kati.kumnik@sm.ee), Tervisekassa Euroopa Liidu teenuste teenusejuht Liisa Merimaa (liisa.merimaa@tervisekassa.ee), Tervisekassa Euroopa Liidu teenuste peaspetsialist Tiina Koemets (tiina.koemets@tervisekassa.ee), Tervisekassa ravikindlustuse teenusejuht Eda Palm (eda.palm@tervisekassa.ee), Tervise ja heaolu infosüsteemide keskuse heaolu valdkonnajuht Epp Laanepõld (epp.laanepold@tehik.ee), Sotsiaalkindlustusameti arendus- ja teenuseosakonna teenuseomanik Merle Trufanova (merle.trufanova@ska.ee). Seisukohad on kooskõlastanud Nele Labi, innovatsiooni valdkonna asekanstler ning Hanna Vseviov, valdkonna eest vastutav sotsiaalala asekanstler.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu sisu peatükkide kaupa

Reguleerimisese, kohaldamisala ja mõisted

Määruse eelnõuga luuakse õiguslik raamistik sotsiaalkindlustuse koordineerimise digitaliseerimiseks Euroopa Liidus. Selle peamised eesmärgid on võtta kasutusele ESSPASS, arendada edasi EESSI andmevahetussüsteemi ning võimaldada liikmesriikide vahelist turvalist digitaalset andmevahetust. Samuti luuakse alus andmete vahetamiseks, pettuste avastamiseks ja vigade parandamiseks. Lisaks täpsustatakse ESSPASSi, Euroopa ravikindlustuskaardi, A1 tõendi ning nende väljastajate ja kontrollijate mõisted, et tagada reeglite ühtne kohaldamine kogu Euroopa Liidus. Määrus kohaldub kõigile isikutele, kelle suhtes kehtib sotsiaalkindlustuse koordineerimise määrus (EÜ) nr 883/2004¹. See mõjutab nii ELi kodanikke kui ka Euroopa Liidus seaduslikult viibivaid kolmandate riikide kodanikke, kes töötavad, lähetatakse teise riiki või taotleavad piiriülest sotsiaalkindlustushüvitisi.

---

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide kooskõlastamise kohta. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0883&qid=1792400070868>

Ipeatükk ESSPASS

Peatükis kehtestatakse ESSPASSi põhiraamistik, mis võimaldab sotsiaalkindlustusdokumentide digitaalset taotlemist, väljastamist ja kontrollimist. Samuti nähakse ette rakendumise tähtajad: ESSPASSi nõuded hakkavad A1 tõendile kehtima 12 kuud ning ravikindlustuskaardile ja teistele dokumentidele kolm aastat pärast määruse jõustumist. Komisjon võib 18 kuu jooksul kehtestada delegeeritud aktiga nimekirja lisanduvatest sotsiaalkindlustusdokumentidest, millele määrus ei rakendu.

Eesti peab eelnõu rakendamise ajakava ülemäära ambitsioonikaks, arvestades vajalike IT-arenduste mahtu ja digikukru rakendumise tõenäolist viibimist aastani 2030. Eesti jaoks on teostatav A1 tõendi rakendumine kõige varem 2030. a. ja ravikindlustuskaardi väljaandmine kõige varem 2031. a. Seetõttu on oluline võimaldada riikidele piisav aeg vajalike hanke- ja projektitööde teostamiseks ning digikukru liidestumiseks. Eesti digikukru valmimine on planeeritud aastaks 2030. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2025 direktiiv 2025/2205², mis käsitleb juhilubasid, on liikmesriikidele pannud juhiloa digikukrusse väljastamise tähtjaks samuti 2030. a.

Eelnõuga kohustatakse liikmesriike võimaldama kõigi määruse kohaldamisalasse kuuluvate dokumentide täielikult veebipõhist ja kaugmeetodil taotlemist. Lisaks peavad menetlused vastama ühtse digivärava määru³ sätestatud nõuetele (sh täielik veebipõhisus, piiriülene kättesaadavus, andmete ühekordse küsimise (*once only*) põhimõtte rakendamine). Eestis on juba praegu vastavad teenused digitaalsed. Määruse eelnõu ühtlustab A1 tõendi taotlemisel minimaalse nõutava info ning loob aluse andmete korduvkasutuseks lähetatud töötajate deklaratsiooniga seotud süsteemides. See peaks tulevikus veelgi vähendama ettevõtjate halduskoormust ning tõhustama lähetatud töötajatega seotud menetlusi.

Sotsiaalkindlustusdokumendid tuleb edaspidi väljastada vähimisi digitaalsel kujul digikukrusse, säilitades samas võimaluse taotleda füüsilist dokumenti. Dokumentide ehtsust peab saama mõlemal juhul koheselt kontrollida. Samuti tuleb võimaldada alaealiste laste ja seaduslikult esindatavate isikute digitaalsete dokumentide hoidmist esindaja digikukrus. Väljastamisele seatakse siduvad tähtajad rakendusaktidega, sealjuures ravikindlustuskaart peab tulevikus olema võimalik väljastada maksimaalselt 24 tunni jooksul pärast korrektse taotluse saamist. Eesti väljastab juba praegu nii A1 tõendit kui ka ravikindlustuskaardi asendussertifikaati allalaetaval kujul vähem kui 24 tunniga. Uute kehtestatavate nõuete kohaste dokumentide väljastamiseks ja kontrollimiseks, andmevahetuse täiendamiseks, volituste haldamiseks ja digikukru liidestamiseks on aga vajalikud ulatuslikud arendused. See mõjutab nii riigiasutusi kui ka ettevõtjaid ja teenuseosutajaid.

Määruse eelnõu näeb ette ravikindlustuskaardi digitaliseerimise ja elektroonilise kasutamise tervishoius. Ravikindlustuskaart muutub digitaalselt kontrollitavaks ning piiriülese ravi ja ravikulude hüvitamisega seotud andmevahetus muutub digitaalseks. Määruse jõustumisest

---

² Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2025/2205, mis käsitleb juhilubasid. Kättesaadav: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202502205&qid=1792400324190

³ Ühtse digivärava määrus <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1724>

alates peavad kõik uued ravikindlustuskaardid vastama digitaalsetele nõuetele kolme aasta jooksul. Olemasolevad kaardid tuleb asendada viie aasta jooksul. Tervishoiuteenuse osutajad peavad kolme aasta jooksul olema võimelised edastama teise liikmesriigi patsiendi ravikindlustuskaardi andmeid elektrooniliselt hüvitamise korraldamiseks.

Digitaalsete ravikindlustuskaartide kasutuselevõtt mõjutab otseselt Tervisekassat, haiglaid, perearste ja teisi tervishoiuteenuse osutajaid. Kindlustuskaitse ja hüvitamistega seotud andmete elektrooniliseks edastamiseks ja kindlustuskaitse olemasolu kontrolli teostamiseks võib olla vajalik lisainvesteering tervishoiu infosüsteemidesse. Samuti on vajalik teavitustöö tegemine elanikkonnale uute kaartide kehtimisest.

Määruse eelnõus olevad rakendamistähtajad on ülemäära optimistlikud, arvestades, et tehnilised detailid selguvad 18 kuu jooksul peale määruse vastuvõtmist. Tähtaegne rakendamine oleks realistlik, kui määruse rakendamise tähtaeg siduda rakendusaktide jõustumisega, jättes vajalike arendustööde planeerimiseks piisava aja.

Juba kasutusel olevate füüsiliste ravikindlustuskaartide asendamine määruse vastuvõtmisest 5 aasta jooksul, mitte selle jõustumisest 5 aasta jooksul, toob endaga kaasa lisakulu. Tervisekassa väljastab iga-aastaselt ligikaudu 150 tuhat uut Euroopa ravikindlustuskaarti. Inimesel, kellel on üleminekuperioodi lõppedes veel kehtiv füüsiline Euroopa ravikindlustuskaart, peaks olema võimalus saada digitaalne kaart oma digikukrusse. Sellisel juhul puudub vajadus füüsilisi kaarte tagasi koguda ja uusi väljastada, mis hoiab kokku halduskoormust ja kulusid.

Eelnõu I peatükk näeb ette ESSPASSi koostalitlusvõime olemasolevate Euroopa Liidu digilahendustega, sealhulgas Euroopa digiidentiteedikukru, ühtse digivärava ja siseturu infosüsteemiga. Eesmärk on võimaldada eri süsteemidel omavahel andmeid vahetada, et inimesed ja ettevõtjad ei peaks samu andmeid korduvalt esitama ning ametiasutused saaksid dokumente kiiremini ja usaldusväärsemalt kontrollida. Täpsemad tehnilised nõuded kehtestatakse rakendusaktidega. Nende rakendamine võib aga liikmesriikidelt täiendavaid IT-arendusi ja tuua kaasa märkimisväärseid kulusid.

II peatükk asutustevaheline andmevahetus

Määruse eelnõus kehtestatakse EESSI roll peamise andmevahetuskanalina ning liikmesriikidele kehtib kohustus järgida maksimaalseid vastamisaegu. Samuti antakse komisjonile volitus süsteemi tehniliste nõuete täpsustamiseks. Lisaks luuakse ka õiguslik alus teha andmevahetust väljaspool EESSI süsteemi, kui see on vajalik pettuste avastamiseks, andmete kontrollimiseks või õiguste tuvastamiseks. Eesti täidab juba praegu kehtivate vabatahtlike teenuslepingutega ette antud tähtaegu.

III peatükk juhtimine ja andmetöötlus

Määruse rakendamise toetamiseks luuakse liikmesriikide esindajatest koosnev digiülemineku töörühm, mida juhib Euroopa Komisjon. Töörühma ülesanne on toetada määruse ühtset rakendamist, edendada liikmesriikide vahelist koostööd ja parimate praktikate vahetamist, anda soovitusi sotsiaalkindlustuse edasiseks digitaliseerimiseks, toetada digitaalse andmevahetuse arendamist ning nõustada komisjoni rakendusaktide ettevalmistamisel. Digitaliseerimise

teemad liiguvad sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise halduskomisjonist digiülemineku tööruhma, kuid tööruhmad teevad koostööd omavahel ja samuti Euroopa digiidentiteedi koostööruhmaga. Iga liikmesriik nimetab 2 liiget.

Edaspidi hakkavad liikmesriigid esitama komisjonile kvartaalselt andmeid dokumentide väljastamise tähtaegadest kinnipidamise ja EESSI andmevahetuse toimimise kohta. Hetkel väljastab TEHIK iga kvartali kohta EESSI teenusetaseme ning -tõrgete info ja igas kuus info EESSI kaudu sisse ja välja liikunud sõnumivahetuse kohta. Uuena lisandub dokumentide väljastamise tähtaegade aruandlus.

ESSPASSi rakendamisel tuleb tagada, et sotsiaalkindlustusandmete digitaalne väljastamine ja kontrollimine vastab ELi andmekaitseõuetele: kasutada võib ainult sotsiaalkindlustusõiguste tõendamiseks ja kontrollimiseks vajalikke isikuandmeid ning liikmesriigid vastutavad nende turvalisuse eest. See eeldab Eesti jaoks vastutuse selget jaotust asutuste vahel ning turvaliste IT-lahenduste rakendamist ja võib kaasa tuua täiendavaid arendus- ja halduskulusid.

3. EL asja vastavus subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetele

Määruse õiguslik alus on Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 48, mis annab õiguse võtta vastu meetmeid liikmesriikide sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimiseks, et hõlbustada töötajate vaba liikumist ja nende sotsiaalkindlustusõiguste kaitset kogu liidus. Artikkel 48 annab ka kindla õigusliku aluse täiendada olemasolevat sotsiaalkindlustuse koordineerimise raamistikku, et digitaliseerida piiriüleseid sotsiaalkindlustusmenetlusi ning hõlbustada juurdepääsu sotsiaalkindlustushüvitistele ja õiglast liikuvust ELis.

Kuna probleemid on piiriülesed, on nende lahendamine tõhusam ELi tasandil kui liikmesriikide poolt eraldi. ELi tasandi tegevus parandab eelduste kohaselt sotsiaalkindlustusõiguste ja kindlustusstaatus piiriülest tõendamist ning kontrollimist, muutes hüvitistele ja tervishoiuteenustele juurdepääsu lihtsamaks ning toetades töötajate liikuvust Euroopa Liidus. Ühtne lähenemine suurendaks õiguste läbipaistvust, vähendab pettusi ja halduskoormust, toetaks piiriüleselt tegutsevaid ettevõtteid ning tugevdab ametiasutuste koostööd ja reeglite rakendamist. Samuti täiendab see olemasolevaid ELi digilahendusi ja investeeringuid, aidates luua sidusa digikeskkonna. ELi tegevuse puudumisel tekiks oht killustatud ja omavahel ühildumatute riiklike lahenduste tekkeks, mis oleksid vähem tõhusad ja hiljem kulukamad korrigeerida.

Ettepanek on kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega, kuna ettepaneku eesmärgid on olemuselt piiriülesed ning sotsiaalkindlustusõiguste tõendamine ja kontrollimine teistes liikmesriikides eeldab koordineeritud lähenemist, mida ükski liikmesriik eraldiseisvalt tagada ei saa. Seetõttu on Euroopa Liidu tasandi regulatsioon põhjendatud.

Ettepanek on kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega, kuna kavandatavad meetmed ei lähe kaugemale sellest, mis on eesmärkide saavutamiseks vajalik. Sellega luuakse ESSPASSi raamistik sotsiaalkindlustusdokumentide taotlemiseks, väljastamiseks ja piiriüleseks kontrollimiseks vastavalt ELi sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjadele. See tagab dokumentide koostalitlusvõime, digitaalse vahetamise ja vastastikuse tunnustamise, sekkumata

liikmesriikide sotsiaalkindlustussüsteemidesse. Tuginedes olemasolevale ELi raamistikule, eelkõige Euroopa digitaalse identiteedi raamistikule, mitte täiesti uue lahenduse loomisele, järgib ESSPASS samuti proportsionaalsuse põhimõtet ja kasutab kulutõhusat lähenemisviisi.

4. Esialgse mõjude analüüsi kokkuvõte

Sotsiaalne mõju

Aastatel 2021–2025 viidi ellu ESSPASSi pilootprojekt eesmärgiga katsetada Euroopa sotsiaalkindlustusdokumentide digitaalset väljastamist ja piiriülest kontrollimist. Testiti A1 tõendi ja ravikindlustuskaardi kasutamist digitaalsel kujul, sealhulgas nende säilitamist ja jagamist digikukru kaudu. Pilootprojekti tulemused näitasid, et ESSPASS on tehniliselt teostatav. Katsetatud tingimustes leiti, et ESSPASS võimaldab isikutel oma sotsiaalkindlustusõigusi tõendada. Samuti kinnitasid katsed, et digitaalsete dokumentide reaalajas kontrollimine võib vähendada halduskoormust ettevõtjatele ja asutustele ning tõenäoliselt raskendab võltsitud dokumentide kasutamist. Komisjoni hinnangul võimaldab ESSPASS parandada õiguste kasutamist piiriülestes olukordades, vähendada paberipõhist asjaajamist ning toetada tõhusamat järelevalvet ja pettuste ennetamist. Pilootprojekti osales 13 liikmesriiki, kuid Eesti jäi eemale pilootprojekti töömahukuse ja meie piiratud ressursside tõttu.

Tuginedes pilootprojekti tulemustele on eelnõul eeldatavasti positiivne mõju Euroopa Liidus liikuvatele inimestele. Digitaalsed tõendid võimaldavad kiiremini tõendada õigust ravikindlustusele, pensionidele, perehüvitistele ja teistele sotsiaalkindlustushüvitistele. Töötajad saavad vahetu juurdepääsu oma A1 tõenditele, mis suurendab teadlikkust nende sotsiaalkindlustuse staatusest ning vähendab väärkasutuse võimalust. Euroopa ravikindlustuskaardi digitaliseerimine parandab juurdepääsu arstiabile teistes liikmesriikides. Dokumentide kohese kontrolli võimalus vähendab ühtlasi menetlusvigu ja võltsitud või kehtetute dokumentide kasutamist ning väldib hilisemad tagasinõude menetlusi.

Ehkki dokumentide jaoks nähakse edaspidi ette vaikimisi digivorming, mis on mõeldud kasutamiseks digikukrutes, võimaldatakse samal ajal edasi kasutada füüsilisi dokumente. Digilahendust mitte kasutavatele inimestele, sealhulgas eakatele ja erivajadustega inimestele, jääb alternatiivina võimalus kasutada täiustatud füüsilist, turvaelementidega varustatud, samuti koheselt kontrollitavat sotsiaalkindlustusdokumenti. Seetõttu toetab eelnõu ligipääsetavust ja kaasatust ega suurenda digilõhet.

Mõju majandusele

Eelnõu puudutab ettevõtjaid, kes lähetavad töötajaid ajutiselt välismaale või kelle töötajad tegutsevad kahes või enamas liikmesriigis. Dokumentide väljastamise tähtaegade kehtestamine, andmenõuete suurem ühtlustamine ja kiirem kontroll peaksid lihtsustama nõuete täitmist, lühendama ooteaegu ning vähendama sama teabe korduva esitamise vajadust. A1 tõendite kontrollimise kiirenemisest tulenevaks ettevõtjate kulusäästuks Euroopa üleselt hinnatakse 12 aasta jooksul 21–64 miljonit eurot. Komisjoni hinnangul peaksid ettevõtjate otsesed rakenduskulud olema minimaalsed ja seostuma peamiselt nutitelefoniga kasutamisega digikukru rakendamiseks. Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad võivad saada muudatusest suuremat kasu kui suurettevõtjad, sest nende haldussuutlikkus nõuete täitmiseks on üldjuhul piiratum.

Eriti puudutab see ehitus- ja teenindussektorit, kus töötajate lähetamine ja mitmes liikmesriigis töötamine on sagedasem. Üleminekuperioodil võivad ettevõtjatele siiski kaasneda tööprotsesside ja juhendite kohandamise ning töötajate koolituse kulud.

Mõju tervishoiuteenustele ja raviasutustele

Tervishoiuteenuse osutajatel tekib võimalus kontrollida ravikindlustuskaardi kehtivust kiiremini ja usaldusväärsemalt. Digikukrus oleva dokumendi kontroll peaks võtma mõne sekundi ning digikukruvälise dokumendi kontroll ligikaudu ühe minuti. Praegu kulub ravikindlustuskaardi kontrollimiseks komisjoni hinnangul kaks kuni viis minutit. Kiirem kontroll peaks vähendama raviasutuste koormust, lihtsustama teises liikmesriigis kindlustatud patsiendi õiguste tuvastamist ning vähendama vigadest või võltsitud dokumentidest tulenevaid probleeme. 2025. a. esitasid Eesti raviasutused ravikindlustuskaardi alusel osutatud tervishoiuteenuste eest Tervisekassale 5898 raviarvet kogusummas 2,1 miljonit eurot. Samal aastal esitati ravikindlustuskaardi valesti kasutamise kohta 38 nõuet 35 tuhande euro väärtuses. Samas peavad tervishoiuteenuse osutajad arvestama digilahenduse kasutuselevõtuks vajalike esialgsete investeeringute ja iga-aastaste hoolduskuludega. Üleminekuperioodil (jõustumise kuupäev pluss viis aastat) ja enne uuele süsteemile üleminekut väljastatud kaartide kehtivusaja lõpuni peavad raviasutused siiski säilitama võime kontrollida ka varem väljastatud plastkaarte, mis võib tähendada paralleelsete kontrolliprotsesside ja hüvitamisprotseduuride kasutamist.

Mõju sotsiaalkindlustusasutustele, tööinspeksioonile ja avalikule haldusele

Riigiasutuste jaoks peaks ühtlustatud lahendus lihtsustama dokumentide väljastamist, piiriülest kontrollimist ja liikmesriikidevahelist koostööd. Näiteks kulub A1 tõendi kontrollimiseks praegu hinnanguliselt 5–16 minutit, kuid digikukrus oleva tõendi kontrollimine peaks võtma mõne sekundi ja digikukruvälise tõendi kontrollimine umbes ühe minuti. Kontrollijate, sealhulgas tööinspeksioonide A1 tõenditega seotud võimalikuks kulusäästuks hinnatakse Euroopas 12 aasta jooksul 24–72 miljonit eurot.

Pikema mõjuna eeldatakse menetluste kiirenemist, väiksemat halduskoormust, paremat andmekvaliteeti ning pettuste ja vigade vähenemist. Lahendus tugineb osaliselt liikmesriikides juba tehtavale tööle ühtse digivärava määrase ja Euroopa digiidentiteedi raamistiku rakendamisel. Komisjoni sõnul oleks ESSPASSi rakendamise kulude katteks võimalik taotleda raha Euroopa Konkurentsivõime Fondi (ECF – European Competitiveness Fund) ja Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+ – European Social Fund Plus) vahenditest.

Mõju riigieelarvele ja rahalised kulud

Kõige olulisem eelarvemõju avaldub infosüsteemide arendamise vajaduses. ESSPASSi kasutuselevõtt, digikukruka liidestumine, dokumentide reaajas kontrollimine ning tervishoiusüsteemide kohandamine eeldavad märkimisväärsed IT-arendusi sotsiaalkindlustusasutustele ja Tööinspeksioonile, kuid nende täpset ulatust ei ole võimalik veel prognoosida, sest puuduvad tehnilised nõuded.

A1 tõendiga seotud riigisiseste arenduste hinnanguline kogumaksumus on 1,35 miljonit eurot. Sellest ligikaudu 1 miljon eurot moodustab A1 funktsionaalsuse korrastamine ja eelduste

loomine määrusega sätestatud funktsionaalsuse realiseerimiseks ning 350 000 eurot digikukruga liidestumine, valideerimisrakendus ja vajalikud andmevahetuse muudatused.

Tööinspektsiooni võimalik ühekordne arenduskulu on esialgsel hinnangul 40 000–150 000 eurot, millele võivad lisanduda hoolduskulud. Hinnang põhineb olemasolevate lahenduste kohandamisel A1 tõendite andmete kasutamiseks IMI päringutele vastamisel ning järelevalve kavandamisel. Täpne arendusvajadus ja selle maksumus selguvad tehniliste nõuete vastuvõtmise järgselt.

Euroopa ravikindlustuskaardi lisamine digikukrusse ja välisriigis väljastatud ravikindlustuskaartide kontroll Eesti tervishoiuteenuse osutajate poolt hõlmab Tervisekassa tõendiväljastaja võimekust, kehtivuse elutsükli, tervishoiuteenuse osutaja kontrollivahendit ning raviarvelduse integratsiooni. Arenduste elluviimiseks tuleks planeerida arenduskuludeks esialgu 0,4–0,9 mln eurot käibemaksuta. Arenduste täpne maht sõltub EL rakendusaktidest, Riigi Infosüsteemi Ameti (RIA) pakutavatest korduvkasutatavatest komponentidest ja otsusest, kas tervishoiuteenuse osutaja vajab eraldi rakendust. Samas hoiaks Tervisekassa kulusid kokku plastkaartide printimise ja postiteenuse pakkumise arvelt. Hetkel väljastab Tervisekassa aastas umbes 150 tuhat ravikindlustuskaarti ning printimise kulule lisandub ka postikulu ning ajakulu postis kaduma läinud kaartide otsimisele ja vajadusel uute kaartide väljastamisele (2025. aastal oli posti ja kaardi printimise kulu 263 tuhat eurot). Digitaalsete kaartide väljastamisega hoiab Tervisekassa kokku printimise ja postikulud ning kaob ära olukord, kus inimene ei saa tellitud kaarti kätte.

Eelarvelisi kulusid menetletakse edaspidi riigieelarve strateegia ja riigieelarve koostamise käigus vastavalt selguvatele tehnilistele tingimustele ja riigi eelarvelistele võimalustele.

Mõju andmekaitsele ja infoturbele

Eelnõu on kooskõlas Eesti digiriigi põhimõtetega ning toetab Euroopa digitaalse identiteedi kasutuselevõttu. Dokumentide kvalifitseeritud digiallkirjastamine ja kohene kehtivuskontroll peaksid oluliselt suurendama tõendite turvalisust ning muutma nende võltsimise praegusega võrreldes väga keeruliseks. Ka füüsilisel kujul dokumendi kehtivust saab kontrollida ja vajaduse korral tühistada. Lahendus võimaldab kasutajal paremini kontrollida oma andmete jagamist, vähendada kontrollimiseks avaldatavate andmete hulka ning tagada isikuandmete töötlemine kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega. Reaalajas kontroll suurendab sõltuvust digitaristu ja infosüsteemide töökindlusest, mistõttu tuleb hinnata süsteemide toimepidevust, varulahendusi, juurdepääsude haldust ning osapoolte vastutuse jaotust.

Keskkonnamõju

Dokumentide digitaliseerimine vähendab paber- ja plastmaterjalide kasutamist. Komisjoni hinnangul võib lahendus vähendada plasti kasutamist Euroopas kuni 1482 tonni võrra, eelkõige seoses füüsiliste kaartide vajaduse vähenemisega. Sellega seotud võimalikuks kulusäästuks hinnatakse 12 aasta jooksul kuni 161 miljonit eurot kõikide liikmesriikide peale kokku.

Valitsuse seisukoha selgitus

1. Eesti toetab piiriüleste sotsiaalkindlustusmenetluste kiirendamist ja tõhustamist Euroopa sotsiaalkindlustuspassi (ESSPASS) kasutuselevõtmise kaudu, säilitades alternatiivina füüsilise lahenduse kasutamise võimaluse. Peame oluliseks, et sotsiaalkindlustusdokumendid väljastatakse ühtse kokkulepitud standardi järgi.

Selgitus: Eesti toetab algatuse eesmärki vähendada paberipõhiseid menetlusi ning lihtsustada piiriüleste sotsiaalkindlustusõiguste tõendamist. ESSPASS võib parandada nii kodanike, tööandjate kui ka ametiasutuste kasutajakogemust ning vähendada dokumentide käsitsi kontrollimise vajadust. Digitaalsete lahenduste kasutuselevõtt toetab ka Euroopa Liidu siseturu toimimist ja tööjõu vaba liikumist.

ESSPASS ei eelda sotsiaalkindlustustõendite kasutamist üksnes digikukru kaudu, vaid võimaldab kasutada ka alternatiivseid lahendusi. Kuigi tõendid väljastatakse vaikimisi digitaalselt, jääb alles võimalus taotleda A1 tõendit ka füüsilisel kujul. Seetõttu ei teki ettevõtetele, sealhulgas VKE-dele, kohustust kasutada digikukrut. See on kooskõlas ka eIDAS määrusega, mille kohaselt ei ole digikukru kasutamine VKE-dele kohustuslik. Eelnõu läbirääkimiste käigus on osad riigid väljendanud soovi lisada teksti tööandjate vaatest ärikukru kasutamine, kuid Eesti poolt saame sellega nõustuda viisil, mis rõhutab ka ärikukru kasutamise vabatahtlikkust.

Ühtse tõendamisstandardi kasutamine on oluline, et kõik liikmesriigid saaksid dokumentide autentsust ja päritolu kontrollida võrreldaval, usaldusväärsel ja tehnoloogianeutraalsel viisil. Erinevate standardite kasutamine liikmesriikides võib tuua kaasa täiendavaid tehnilisi arendusi, vähendada süsteemide koostalitlusvõimet ning raskendada dokumentide automaatset valideerimist piiriüleses keskkonnas. Ühtne lähenemine aitab tagada, et ESSPASSi kaudu väljastatud dokumendid on kõikjal Euroopa Liidus samaväärselt usaldusväärsed ja tunnustatud ning vähendab nii liikmesriikide asutuste kui ka ettevõtjate halduskoormust.

2. Eesti toetab digitaliseerimise alustamist A1 tõendist ja Euroopa ravikindlustuskaardist ning peab vajalikuks tagada piisav rakendusaeg uutel tingimustel väljastatava sotsiaalkindlustustõendi A1 ja ravikindlustuskaardi välja andmiseks. Kuna tehnilised tingimused on määravaks nii ettevalmistuste ja arenduste mahtude kui maksumuse puhul, siis leiame, et lõplik rakendumistähtaeg peab olema vähemalt 24 kuud peale rakendusaktide vastuvõtmist.

Selgitus: A1 tõend on juba praegu kasutatav elektrooniliselt ning seda kasutatakse piiriüleselt ka Eesti ettevõtete poolt aktiivselt (2025. aastal väljastas Sotsiaalkindlustusamet ligikaudu 16 200 A1 tõendit). Euroopa ravikindlustuskaart on laialdaselt kasutusel (aastas väljastab Tervisekassa umbkaudu 150 000 ravikindlustuskaarti) ning digitaalse ja koheselt kontrollitava kaardi kasutamine kiirendab protsessi nii terviseteenuse osutaja kui patsiendi jaoks. Seetõttu toetame digitaliseerimise alustamist nimetatud dokumentidest.

Eelnõu sisaldab 8 rakendusakti ja 3 delegeeritud akti, milles täpsustatakse tehnilised nõuded, andmemudelid, kontrollimislahendused ja koostalitlusvõime nõuded. A1 tõendi puhul nähakse ette nõuete kohaldamist juba 12 kuu möödumisel määruse jõustumisest, kuigi tehnilised nõuded

võivad selguda samuti 12 kuu jooksul peale määruse jõustumist ning 18 kuu jooksul võib komisjon kehtestada delegeeritud aktiga nimekirja lisanduvatest sotsiaalkindlustusdokumentidest, millele määrus ei rakendu. Oluline on tagada, et liikmesriikidel on piisavalt aega tehniliste nõuete analüüsimiseks, infosüsteemide arendamiseks, testimiseks, ametnike koolitamiseks, andmevahetuslahenduste rakendamiseks. Lisaks toob uutel tingimustel väljastatavate ravikindlustuskaartide kasutusele võtmine kaasa täiendava kulu tervishoiuteenuse osutajatele, kes peavad tagama võimekuse uues formaadis kaarte reaalajas kontrollida. Liikmesriikidel puudub ilma rakendusaktideta piisav sisend ESSPASSi rakendamise töomahu, ressursivajaduse ja kulude hindamiseks. Seetõttu on Eesti jaoks oluline, et enne siduvate rakendamistähtaegade määramist on liikmesriikidele teada ESSPASSi tehnilised nõuded, rakendamise etapid, sõltuvused ning rahastusvõimalused.

Eestis on Sotsiaalkindlustusametis ja Tervisekassas praegu käimas ulatuslikud siseriiklikud infosüsteemide uuendused, millest sõltub ka ESSPASSi nõuetele vastavate dokumentide väljastamine ja kontrollimine. Seetõttu ei ole võimalik alustada ESSPASSiga seotud arendusi kohe ega enne, kui nende süsteemide põhivõimekus on uuendatud. Lisaks eeldab dokumentide väljastamine digikukrusse, et siseriiklik digikukru lahendus on valmis ja asjaomaste süsteemidega liidestatav. Seetõttu ei saa Eesti määruks sätestatud tähtaegadest sõltumata lubada A1 tõendi ja Euroopa ravikindlustuskaardi väljastamist ESSPASSi nõuetele vastavas formaadis enne 2030. aastat.

Edendamaks piiriülest koostööd eelnõus sätestatud sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise digitaalsete aspektide vaatest luuakse uus sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise digiteerimise töörühm, mis asendab senise andmetöötamise tehnilise komisjoni, millel saab olema oluline roll tehniliste aspektide väljatöötamisel.

3. Eesti nõustub, et kasutusel olevad Euroopa ravikindlustuskaardid, mis ei ole aegunud ajaks, kui ravikindlustuskaarte hakatakse väljastama ESSPASSi nõuetele vastavalt, asendatakse hiljemalt kahe aasta jooksul pärast ESSPASSi nõuetele vastavaks muutumise tähtaega. Seejuures peaks füüsilise plastikkaardi omanikel olema võimalus tellida uus digitaalne ravikindlustuskaart digikukrusse hoolimata kaardi kehtivusest.

Selgitus: Eestis väljastatakse ravikindlustuskaart viieks aastaks kuni 19-aastastastele ning kolmeks aastaks alates 19-aastastastele ravikindlustatud isikutele. Määruse jõustumise järgselt tuleb hiljemalt kolme aasta jooksul hakata välja andma ESSPASSi nõuetele vastavat ravikindlustuskaarti. Sellele järgnevalt kehtib veel 2-aastane üleminekuaeg, mille jooksul nii vanad kui ka uued ESSPASSi nõuetele vastavad kaardid kehtivad paralleelselt. See on optimaalne, kuna liikmesriikides on kaartide kehtivusajad väga erinevad ja võivad kehtida ka tähtajatult. Kaartide kehtivuse jätkamine aitab vältida kaartide massilist ennetähtaegset kinnipanekut ning sellega kaasnevat halduskoormust nii kaardi kasutajatele kui ka Tervisekassale. Kui isikud saavad samaaegselt tellida oma digikukrusse uue digitaalse kaardi, siis väldib see tervishoiuteenuse pakkujatele lisakoormuse tekitamist ning paralleelselt vana süsteemi järgi kaartide kehtivuse kontrollimist ja vana süsteemi järgi kindlustuse hüvitamist tuleb ette vähem.

4. Eesti peab oluliseks, et tagatud on ESSPASSi koostalitlusvõime digikukru, ühtse digivärava ning teiste olemasolevate EL digilahendustega vältides seejuures paralleelsete tehniliste lahenduste loomist. Samuti on oluline koostalitlusvõime teiste andmevahetussüsteemidega nagu siseturu infosüsteem (IMI). Süsteemide koostalitlusvõime väljatöötamisel tuleb arvestada liikmesriikides juba kasutusel olevate infosüsteemidega ning minimeerida liikmesriikide arendus-, rakendus- ja halduskulusid. Lahenduse elluviimisel tuleks tagada rahastus Euroopa Liidu eelarvest.

Selgitus: ESSPASS-i arendamisel on komisjonil plaanis võimalikult suurel määral kasutada juba olemasolevaid Euroopa Liidu süsteeme ja taristuid, sealhulgas digikukrut, EESSI süsteemi, ühtset digiväravat ja Euroopa terviseandmeruumi lahendusi. Eesti peab oluliseks vältida uute paralleelsete infosüsteemide loomist, mis suurendaksid kulusid ja halduskoormust.

EESSI jääb sotsiaalkindlustusametliku teabevahetuse peamiseks kanaliks. Samas näeb eelnõu ette, et A1 tõendi taotlemiseks ettenähtud riiklikud portaalid peavad olema koostalitlusvõimelised siseturu infosüsteemiga (IMI), mis võimaldab ühiseid andmeid vastavalt ühekordsuse põhimõttele esitada. Selleks kavatseb komisjon rakendusaktidega kehtestada ühtsed tehnilised reeglid, et liikmesriikide A1 tõendi taotlemise portaalid ja siseturu infosüsteemiga ühendatud avalikud liidesed saaksid omavahel sujuvalt andmeid vahetada. Enne tehniliste nõuete kehtestamist peame vajalikuks põhjalikumalt analüüsida koostalitlusvõime nõuete tegelikku lisandväärtust ja proportsionaalsust. Eelkõige tuleb hinnata, kas kavandatud koostalitlusvõime ulatusest tulenev kasu õigustab liikmesriikidele kaasnevaid märkimisväärsed arendus-, rakendus- ja halduskulusid. Enne täiendavate tehniliste kohustuste kehtestamist peab olema selgelt tõendatud reaalne vajadus ja konkreetne kasutusjuht, mille puhul koostalitlusvõime annab võrreldes olemasolevate lahendustega olulist lisaväärtust.

Komisjon võtab rakendusaktidega vastu ESSPASSi dokumentide tehnilised ja toimimisreeglid. Nendega määratakse kindlaks dokumentide andmemudelid, standardid ja koostalitlusvõime nõuded, dokumentide taotlemise, väljastamise, kehtetuks tunnistamise ja kontrollimise kord, turvanõuded ning isikuandmete töötlemise ja kaitse põhimõtted, sealhulgas andmete säilitamise tähtajad ja osapoolte vastutused. Kavandatavate rakendusaktide ettevalmistamisel tuleb arvesse võtta eIDAS 2.0 raamistikus juba reguleeritud küsimusi, et vältida paralleelsete või vastuoluliste identiteedi- ja usaldusteenuste lahenduste kujunemist.

Komisjoni sõnul oleks ESSPASSi rakendamise kulude katteks võimalik taotleda raha Euroopa Konkurentsivõime Fondi (ECF – European Competitiveness Fund) ja Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+ – European Social Fund Plus) vahenditest.

Arvamuse saamine ja kooskõlastamine

Direktiivi eelnõu edastati arvamuse avaldamiseks kaasvastutavatele ministeeriumitele Justiits- ja Digiministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ja Siseministeeriumile. Lisaks küsis Sotsiaalministeerium arvamust Haiglate Liidult, Perearstide Seltsilt, Tööandjate Keskliidult, Kaubandus- ja Tööstuskojalt ja Tööinspeksioonilt. Oma arvamuse esitasid Justiits- ja Digiministeerium, Siseministeerium, Majandus- ja

Kommunikatsiooniministeerium, Haiglate Liit, Tööandjate Keskliit, Perearstide Selts, Tööandjate Keskliit, Tööinspeksioon ja Maksu- ja Tolliamet. Info arvamuse saamise ja ettepanekutega arvestamise kohta on lisatud käesolevale seletuskirjale.